

Popularizacija znanosti kroz časopise: između znanosti i novinarstva

Nenad Raos^{1,2*}

¹Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Ksaverska cesta 2, p.p. 291,
HR-10 001 Zagreb, Hrvatska

²*Priroda*, Hrvatsko prirodoslovno društvo, Frankopanska 1, HR-10 000 Zagreb, Hrvatska

Znanstveno-popularne članke u novinama i časopisima pišu dvije vrste pisaca. Prvi su novinari, dakle suradnici dnevnih listova i revija koji su češće igrom slučaja negoli osobnom sklonošću dospjeli do znanstveno-popularnih rubrika. Drugi su pak popularizatori znanosti znanstvenici, i to oni koji su gonjeni sklonošću i ljubavlju prema pisanju ili pak nagovorom urednika napisali nešto iz svoje struke za širu javnost. Prvu skupinu popularizatora vidimo ponajviše u dnevnim tiskovinama. Drugu pak skupinu vidimo kao pisce znanstveno-popularnih knjiga ili kao suradnike – da budem posve određen – *Prirode*, najstarijeg znanstveno-popularnog časopisa na našim prostorima, koji kontinuirano izlazi već 101 godinu.

Novinari, općenito govoreći, ne poznaju struku. Ne samo zato što im nedostaje primjereno znanstveno obrazovanje, nego prije svega zbog činjenice da novinarsko zvanje obično odabiru ljudi humanističkog i društvenog usmjerenja. Takvi novinari ne znaju niti razumiju ono o čemu pišu.

Posljedica neukosti u prirodnim znanostima je dvojaka. S jedne strane novinari pišu o manje važnim temama i daju naglasak na nevažno, ne prenose vjerno znanstvene rezultate i ne služe se ispravno znanstvenom terminologijom. S druge pak strane, budući da ne razumiju ono o čemu pišu, zapadaju u zamke pseudoznanosti.

Da pojasnim: pseudoznanost nije samo laičko, naivno shvaćanje znanosti. Pseudoznanost je mnogo više od toga. Ona nudi objašnjenje prirodnih pojava koje pseudoznanstvenik ne razumije, iako stvara iluziju da ih razumije jer se služi znanstvenim rječnikom. Tako se stvara suvremena, »urbana« mitologija: između »istraživanja« letećih tanjura i primjene »čarobnih lijekova« (s nepoznatim mehanizmom djelovanja) može se povući jasna usporedba s intervencijama bogova u ljudski prostor, te eliksirima i panacejama helenističke i kineske medicine.

Na drugoj strani popularizacijskog fronta stoje znanstvenici. Malo ih ima iskustva u pisanju, jer se disertacije i znanstveni radovi pišu uglavnom šablonski. Stoga ne znaju odabrati temu koja bi zainteresirala čitatelja, niti je znaju na razumljiv i prije svega atraktivan način prikazati.

Ovu zadnju tezu mogu potkrijepiti s dugogodišnjim uredničkim i redaktorskim iskustvom u časopisu *Priroda*. Malo je rukopisa koje ne treba potpuno preraditi. Uz inzistiranje na temama iz njihova uskog područja istraživanja, autori takvih priloga često imaju nisku opću kulturu, pa ono o čemu pišu ne znaju sagledati u širem, kako znanstvenom, tako i kulturnom kontekstu. Uglavnom se oslanjaju na Internet, umjesto na svoje profesionalno i životno iskustvo, pa donose (prenose) ishitrene zaključke ili pak previđaju relevantne činjenice. Usto sastavljaju članak iznoseći šturu činjenice uz hrpu nevažnih podataka. Znanstvenik je naime navikao pisati za svoje kolege, iznositi sve što zna o znanstvenom problemu, bilo zato da bi omogućio kritičko vrednovanje svog istraživanja, bilo zato – što se češće događa – da izbjegne ogovaranje svojih kolega. Kada takav stil pisanja znanstvenik primijeni i na znanstveno-popularne članke, nastaju prilozima koji nalikuju na pisanje seminarske radnje ili odgovaranja na ispitno pitanje. Takvi napisi malo koga zanimaju, a svakome su naporni.

Jedini pravi put prema dobroj popularizaciji je ovladavanje objema strukama – i znanstvenom i novinarskom. Kako je lakše postati novinar nego znanstvenik, lakši put vodi od znanstvenika do novinara negoli od novinara do znanstvenika. Stoga smatram da bi trebalo više poticati znanstvenike da pišu u novinama i znanstveno-popularnim časopisima, uz primjerenu edukaciju.

Dakako, i taj savjet ima svoju lošu stranu. Prva je da nije dovoljno proći nekakav novinarski kurs. Pisanje nije samo teorija, ono je prije svega praksa. Za dobro pisati treba to činiti redovito te svaki put nastojati pisati što bolje. Samo se tako može napredovati, kako u kvaliteti tako i u kvantiteti, samo tako popularizator znanosti, kao i svaki drugi pisac, može naučiti pisati brzo i dobro. No, da bi se to postiglo, treba adekvatno stimulirati znanstvenike koji se hoće baviti popularizacijom znanosti. Prije svega im treba osigurati primjeren honorar. Drugi pak oblik stimulacije je vrednovati popularizaciju pri izboru u više znanstveno zvanje. Nažalost, među znanstvenicima se još uvijek na popularizaciju i promicanje znanosti gleda kao na niže vrijedan posao, koji znanstvenike odalečuje od njihovog primarnog posla – znanstvenog istraživanja.

*E-pošta: raos@imi.hr